

Seaduseelnõu väljatöötamiskavatsus

23.11.2023

Sissejuhatus

Autoriõiguse seadus¹ (edaspidi AutÕS) sisaldab endas mitmeid probleemkohti. Käesolev väljatöötamiskavatsus kaardistab seadust rakendades esile kerkinud probleemid, millele on tähelepanu juhtinud nii õiguste omajad kui neid esindavad organisatsioonid. Väljatöötamiskavatsuse eesmärk on muuta autoriõiguse seaduse ja sellest tulenevate õiguste kasutamine ning kaitsmine selgemaks ja lihtsamaks.

Väljatöötamiskavatsus käsitleb järgmisi teemasid:

- erakopeerimise tasu süsteemi kitsaskohad;
- blokeerimismeetme kasutamine piiramaks juurdepääsu autoriõigusi rikkuvatele veebilehtedele;
- autoriõiguse komisjoni ümberkorraldamine;
- muud kitsaskohad.

Probleemkohad

1. Erakopeerimise tasu süsteem

1.1. Hetkeolukord ja sellest tulenevad probleemid

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ² art 5 lg 2 p b annab liikmesriikidele võimaluse autorite ja teiste õiguste omajate reprodutseerimisõigust piirata isiklikul otstarbel kasutamiseks juhul, kui õiguste omajale tagatakse õiglase hüvitis (edaspidi ka erakopeerimise tasu). Eesti on pakutud võimalust kasutanud ning vastava regulatsiooni sätestab Eesti õiguses AutÕS § 26. Isiklikul otstarbel reprodutseerimise eest ettenähtud õiglase hüvitise saamist reguleerib AutÕS § 27 ning nimetatud paragrahvi lõikes 7 viidatud Vabariigi Valitsuse määrus „Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu maksmise kord, salvestusseadmete ja -kandjate loetelu ja nendelt kogutava tasu määrad ning kultuuri- ja teadusprojektide finantseerimiseks toetuse taotlemise kord“³.

Kehtiva õiguse kohaselt jaotatakse erakopeerimise tasu autorite ja teiste õiguste omajate vahel, lähtudes teoste ja fonogrammide kasutamisest ja muudest autoriõiguse seadusega ettenähtud tingimustest. Õiglase hüvitise jagamine toimub jaotuskava alusel, mille koostab selleks spetsiaalselt loodud komisjon.⁴ Viimastel aastatel on komisjoni kuulunud Eesti Autorite Ühingust, Eesti Esitajate Liidust, Eesti Audiovisuaalautorite Liidust, Eesti Näitlejate Liidust, Filmi Esmasalvestuse Tootjate Ühingust ja Justiitsministeeriumist üks esindaja, Eesti

¹ RT I, 29.06.2022, 16.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas (ELT L 167, 22.06.2001, lk 230–239).

³ RT I, 04.03.2021, 8.

⁴ AutÕS § 27 lg 9.

Fonogrammitootjate Ühingust kaks esindajat.⁵ Seega on komisjon seni koosnenud kaheksast liikmest. Valdkonna eest vastutav minister ehk justiitsminister⁶ kinnitab jaotuskava hiljemalt kolm kuud peale eelarveaasta lõppu.⁷ Lisaks võib kuni 10% kogutud erakopeerimise tasust maksta organisatsioonidele muusika- ja filmikultuuri arendamiseks ning koolitus- ja teadusprogrammide finantseerimiseks või kasutamiseks muudel analoogsetel eesmärkidel.⁸ Tasu kogujaks on hetkel Eesti Autorite Ühing.⁹

Hetkel kehtivast süsteemist tõusevad järgmised probleemid:

- a. **Komisjoni koosseis** – seadusest tulenevalt kuuluvad komisjoni proportsionaalselt autoreid, esitajaid, fonogrammitootjaid ja filmi esmasalvestuse tootjaid esindavad kollektiivse esindamise organisatsioonid (KEO-d). Seadus ei täpsusta, millega võrreldes komisjoni kuuluvate õiguste omajate esindajate hulk proportsionaalne peab olema. See annab ruumi erinevateks tõlgendusteks, mis tekitab süsteemi alusel kogutud tasu jaotamise protsessis vaidluskohti juba komisjoni moodustamise faasis. Jaotuskava koostamiseks puudub ühtne valem - isegi, kui jaotuskava koostamisel saab mingi piirini tugineda objektiivsetele andmetele, näiteks turu-uuringutele, siis lõpuni välja ühtseid allikaid, millele tugineda, ei ole. Sellest tulenevalt on komisjon seni koosnenud KEOdest (erandiks on üks Justiitsministeeriumi esindaja), sest tegemist on valdkonna ekspertidega. Ainult neil on võimalik jaotuskava koostamisel tugineda erialastele teadmisele ja allikatele, millele pääsetakse ligi tänu valdkonnas tegutsemisele. Küll aga, kuna KEO-d komisjoniliikmetena esindavad ühtlasi õiguste omajaid, kelle saadava tasu suuruse üle komisjon otsustab, võib komisjonil sellises koosseisus olla raske tööd lõpuni objektiivselt teha.
- b. **Justiitsministeeriumi roll** - seadusest tulenevalt jagatakse tasu jaotuskava alusel, mille koostab selleks spetsiaalselt loodud komisjon. Lisaks sätestab seadus, et minister kinnitab jaotuskava, olles selle eelnevalt kooskõlastanud autorite, esitajate, fonogrammitootjate ja filmi esmasalvestuse tootjate esindajatega. Seadusest ei tulene üheselt, kas ministril on võimalik kinnitada erinev jaotuskava sellest, mille komisjon koostab, sest paragrahvi ühe lõike kohaselt jaotatakse tasu välja komisjoni koostatud jaotuskava alusel (AutÕS § 27 lg 9), teise lõike kohaselt peab minister jaotuskava kõigest kooskõlastama õiguste omajate esindajatega (AutÕS § 27 lg 11). Ministeerium on kehtivat seadust tõlgendades seni asunud seisukohale, et ministril puudub üldjuhul pädevus komisjoni koostatud jaotuskava muuta. Sellise lähenemise poolt on rääkinud ka asjaolu, et komisjon jaotab mitte riigieelarvest eraldatud raha, vaid AutÕS-ga loodud mehhanismi kohaselt erakopeerimist võimaldavate seadmete ja vahendite tootjatelt ning maaletootjatelt kogutud raha. Erandiks võib olla olukord, kus kinnitamiseks esitatakse jaotuskava, mis on ilmselgelt ebaõiglane. Sellist olukorda senise praktika kohaselt Justiitsministeeriumi hinnangul olnud ei ole. Küll aga ei ole komisjon viimastel aastatel esitanud justiitsministrile kinnitamiseks jaotuskava, mille kiidaks heaks kõik komisjoni

⁵ Ministri käskkiri nr 14, 06.02.2022. Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise eest kogutud tasu jaotamise komisjoni kinnitamine; Ministri käskkiri nr 22, 01.03.2023. Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise eest kogutud tasu jaotamise komisjoni kinnitamine.

⁶ Vabariigi Valitsuse seaduse (RT I, 30.06.2023, 11) § 59 lg 1.

⁷ AutÕS § 27 lg 11.

⁸ AutÕS § 27 lg 10.

⁹ AutÕS § 27 lg 12; Ministri käskkiri nr 22, 18.03.2021. Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise eest makstava tasu koguja kinnitamine.

liikmed.. Ministeeriumi roll on kava kinnitajana olnud seega pigem formaalne, kuna kava koostamiseks ühese valemi puudumisel on seadus seni tulemuse saavutamiseks näinud ette ekspertidest koosneva komisjoni loomise. Samas ministeeriumi vastutus on haldusmenetluse regulatsioonist lähtuvalt sisuline.

- c. **Toetuse taotlemine ning aruande esitamine** - organisatsioonidele kultuuri arendamiseks või programmide finantseerimiseks makstava tasu taotlemise korda reguleerib juba eelnevalt (punkt 1.1.) nimetatud Vabariigi Valitsuse määrus. Nimetatud määrukses reguleerib tasu taotlemisega seonduvat § 4, milles on nii toetuse taotlemise avalduse kui toetuse saamise korral esitatava aruande kohta informatsiooni minimaalselt. Puudub ühtne taotlus- ning aruandlusvorm, mille järgi on puudust tundud nii avalduste esitajad kui ka komisjoniliikmed, kes laekunud avaldusi menetlevad.

1.2. Eesmärk ja lahendused

Erakopeerimise süsteemi eesmärk on hüvitada õiguste omajatele tekkinud kahju. Selle eesmärgi saavutamist ehk tasu jaotamist toetav õigusraamistik peab võimaldama tasakaalustatud ning tõhusat protsessi. Sealhulgas peaks jaotuskava koostava komisjoni koosseis olema üheselt mõistetav ning selgelt reguleeritud. Samamoodi võiks organisatsioonidele makstavat toetust puudutav olla võimalikult lihtne, et ei taotlejad ega komisjon peaks protsessi jooksul küsima lisainformatsiooni.

Allpool on kaardistatud erakopeerimise eest kogutud tasu jaotamist puudutavaid praktikas esile kerkinud probleeme ning pakutud erinevate probleemide lõikes lahendusvariante. Välja ei ole pakutud terviklahendusi, selle soovime huvigruppide tagasiside pinnalt edasises koostöös luua.

Jaotuskava koostamiseks puuduvad kindlad, väljatöötatud valemid, senimaani on tuginetud suuresti õiguste omajate esindajate ekspert-teadmistele ning läbirääkimistele (nii komisjoni kohtumistel kui väljaspool kohtumisi). Jaotuskava koostamist ei ole võimalik teha lihtsamaks, sest, nagu varasemalt mainitud, ühtne valem jaotuskava koostamiseks puudub.¹⁰ Küll aga saab anda selle koostamiseks osapooltele rohkem aega, mis loodetavasti viib konsensusliku jaotuskavani. Lisaks pikemale tähtajale jaotuskava koostamiseks, on oluline leida võimalusi ka komisjoni koosseisu muutmiseks, eesmärgiga muuta selle töö tõhusamaks.

Regulatsiooni uuendamisel protsessi tõhusamaks muutmise eesmärgiga tuleb ennekõike pöörata tähelepanu eelnevalt nimetatud (punktis 1.1.) probleemide võimalikele lahendustele.

- a. **Komisjoni koosseis** peab olema seaduses üheselt arusaadav. Selleks on erinevaid variante:
- a.1. Sõna “proportsionaalselt” saaks kehtivas lõikes asendada sõnaga „võrdselt“, sest hetkel on mitmeti mõistetav, mille suhtes proportsionaalsus väljenduma peab. Sellisel juhul peab komisjonis olema võrdselt autorite, esitajate, fonogrammitootjate ja filmitootjate esindajaid. Tekib kinnine kataloog õiguste omajatest, kes komisjonis esindatud on. Muus osas (s.h. ministeeriumi esindaja osalemine komisjoni töös, valdkonna eest vastutav minister jaotuskava kinnitajana) jääks regulatsioon samaks. Lahtiseks jääb sellisel juhul olukord, kui ühte õiguste omajate liiki esindab mitu kollektiivse esindamise organisatsiooni, kuidas jagunevad nende kohad komisjonis.

¹⁰ Justiitsministeerium on käesoleval aastal tellinud võrdlev-õigusliku analüüsi erakopeerimise tasu süsteemi kohta teistes Euroopa Liidu riikides, et selgitada, kuidas ja millele tuginedes mujal tasu jaotamine käib. Analüüsi raport saab tulevikus olla toetav materjal meie jaotuskava koostamisel. Analüüs valmib 2023.a lõpuks.

- a.2. Alternatiivselt võib komisjon koosneda võrdselt kollektiivse esindamise organisatsioonide esindajatest (erinevalt praegusest, kus komisjon koosneb autorite, esitajate, fonogrammitootjate ja filmitootjate esindajatest). Erakopeerimise tasu hüvitamine õiguste omajatele käib ainult läbi kollektiivse esindamise organisatsioonide.¹¹ Sellisel juhul toimuks komisjoni moodustamine selgematel alustel, kui punktis a.1. nimetatud variandi puhul. Hetkel Eestis tegutsevad kollektiivse esindamise organisatsioonid esindavad väga spetsiifiliselt ühte liiki teoste (fonogrammid või audiovisuaalsed teosed) autoreid, esitajaid või tootjaid. Sellisel juhul on kõikide nende õiguste omajate huvid komisjoni koosseisus esindatud võrdselt. Lisaks annab selline komisjoni koosseis võimaluse komisjoni tööga liituda (nende asutamisel) uutel kollektiivse esindamise organisatsioonidel, näiteks seni esindamata meediateenuse osutajate kollektiivse esindamise organisatsiooni moodustamisel. Antud lahenduse puhul on oluline määratleda, kes on kollektiivse esindamise organisatsioonid. Kuna järelevalvet nende üle teostab Patendiamet, võib ühe variandina tulevikus kollektiivse esindamise organisatsioonideks pidada neid organisatsioone, kes on vastavalt ka Patendiameti kodulehel nimetatud.
- a.3. Kolmanda alternatiivina võib täielikult muuta komisjoni koosseisu. Hetkel kuuluvad komisjoni kollektiivse esindamise organisatsioonid, kes esindavad õiguste omajaid ehk tasu saajaid. See tähendab, et iga komisjoni liige seisab eelkõige selle organisatsiooni liikmete eest, kelle esindajana ta komisjoni on määratud ja objektiivsete kokkulepete saavutamine on raskendatud. Alternatiivselt võib komisjon koosneda ekspertidest, kellel sedalaadi side tasu saajatega puudub ehk kes saavad jaotuskava koostada võimalikult objektiivsetel alustel. Nendeks võivad olla näiteks valdkonnaga seotud ministriumite esindajad (Justiitsministeerium, Kultuuriministeerium), majandusalaste teadmistega isik, andmeanalüütik, Patendiameti esindaja, Tartu Ülikooli esindaja, valdkonnale spetsialiseerunud kohtunik ja/või advokaat jne. Isikud, kes ei ole otseselt seotud tasusaajatega ehk kes ei tunne isiklikku vastust õiguste omajate ees ning kelle huvides ei ole võimalikult suurt summat saada ühele või teisele grupile, vaid kelle huvides on raha jagamine kõige õiglasemal, objektiivsemal ja läbipaistvamal viisil. Sellisel juhul on põhjendatud ka Justiitsministeeriumi osalemine komisjonitöös vastutava ministriumina, sest jaotuskava koostavad koos Justiitsministeeriumi esindajaga teised erapooletud isikud, kes pole huvitatud isikute esindajad, ja kes saavad oma töös lähtuda senisest praktikast Eestis ja teistes Euroopa Liidu liikmesriikides ning turu-uuringutest. Kaob ära senine lähenemine, kus jaotuskava pannakse lõplikult paika õiguste omajate esindajate omavaheliste kokkulepete ja hääletustulemuste alusel.
- a.4. Neljanda alternatiivina võib erakopeerimise tasu jaotuskava koostava komisjoni viia Patendiameti alla ning komisjon võib koosneda nii, nagu osaliselt praegune autoriõiguse komisjon¹², kollektiivse esindamise organisatsioonide esindajatest ning teistest, objektiivsetest, tasu saajatega otsesest sidet mitteomavatest isikutest. Justiitsministeeriumi programm aastateks 2020-2025 näeb ette, et Patendiametist kujundatakse kaasaegne intellektuaalse omandi õiguse kompetentsikeskus.¹³ Patendiameti üheks põhiülesandeks on rakenduslike ülesannete täitmine autoriõiguse

¹¹ AutÕS § 79 lg 3.

¹² Autoriõiguse komisjonist täpsemalt käesoleva dokumendi punktis 3.

¹³ Justiitsministeeriumi programm aastateks 2020-2025. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.just.ee/ministeerium-uidised-ja-kontakt/ministeeriumist-ja-minister/strateegilised-alusdokumendid>.

ja sellega kaasnevate õiguste valdkonnas.¹⁴ Erakopeerimise tasu jaotuskava koostamine on olemuselt rakenduslik ülesanne, mitte õiguspoliitiline tegevus, millest tulenevalt on selle ülesande andmine Justiitsministeeriumilt Patendiametile õigustatud. Täna vastutab autoriõiguse komisjoni töö eest Patendiameti peadirektor, ka komisjoni esimees on Patendiametist ning komisjoni liikmeteks on Justiitsministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Eesti Advokatuuri intellektuaalse omandi ja IT-õiguse komisjoni, Eesti Autorite Ühingu, Eesti Autoriõiguste Kaitse Organisatsiooni, Eesti Fonogrammitootjate Ühingu, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidu, Eesti Rahvusringhäälingu, Eesti Esitajate Liidu, Eesti Kultuuri Koja, Eesti Filmi Instituudi ja Tartu Ülikooli õigusteaduskonna esindajad.¹⁵ Kui komisjoni juhtimine saaks erakopeerimise tasu jaotuskava komisjoni puhul jääda eelkirjeldatuga samasuguseks, tuleks muuta komisjoni liikmeskonda. Erakopeerimise tasu jaotuskava koostav komisjon peaks koosnema kõikide kollektiivse esindamise organisatsioonide esindajatest (hetkel on autoriõiguse komisjonis nendest esindatud vaid kolm - Eesti Autorite Ühing, Eesti Fonogrammitootjate Ühing ning Eesti Esitajate Liit) ning võrdselt teiste asutuste esindajatest. Eeldusel, et KEO-de esindajaid on komisjonis kokku kuus, võiks kuuluda komisjoni lisaks näiteks kolme ministeeriumi esindajad (Justiitsministeerium, Kultuuriministeerium, Rahandusministeerium) ning kolme muu seotud asutuse esindajad, näiteks Tartu Ülikooli õigusteaduskonna, Eesti Advokatuuri intellektuaalse omandi ja IT-õiguse komisjoni ja Eesti Rahvusringhäälingu esindajad. Olenevalt sellest, kas muutmisele kuulub autoriõiguse komisjoni praegune koosseis¹⁶, võib erakopeerimise tasu jaotuskava koostamine olla autoriõiguse komisjoni ülesandeks (ehk eelnevalt kirjeldatud koosseis moodustab ka autoriõiguse komisjoni). Kui autoriõiguse komisjoni koosseisu muudetakse käesoleva dokumendi kohaselt, tuleb luua erakopeerimise jaotuskava koostava komisjoni näol eraldi organ Patendiameti alla. Selle alternatiivi eesmärgiks on tagada komisjonis nii objektiivsus kui osapoolte huvide esindatus, mis võiks luua eelduse tasakaalustatumaks protsessiks ning konsensuse sünniks jaotuskava loomisel. Selline mudel on kasutusel ka näiteks Eesti Rahvusringhäälingu nõukogus, mis koosneb Riigikogu iga fraktsiooni ühest esindajast ning neljast Rahvusringhäälingu tegevusvaldkonna asjatundjast.¹⁷

Kui punktides a.1. ja a.2. kirjeldatud lahendused põhinevad praegusel mudelil, kus erakopeerimise tasu jagunemise lepidavad kokku õiguste omajate esindajad, siis punktis a.3. kirjeldatud lahendust võib vaadata kui erapooletute asjatundjate mudelit ning punktis a.4 kirjeldatud kui kombinatsiooni praegusest ning erapooletute asjatundjate mudelist (nn segamudel).

- b. **Justiitsministeeriumi roll** jaotuskava kinnitajana ning seeläbi ka selle eest vastutajana vajab ülevaatamist.

Kehtiva korra kohaselt koosneb komisjon peamiselt (v.a üks Justiitsministeeriumi esindaja) tasu jaotamisega otseses puutumuses olevate huvigruppide esindajatest kui ekspertidest. Kui eksperdid ei jõua konsensusliku kokkuleppeni jaotuskava osas, siis on seaduses jaotuskava kinnitamisele seatud tähtjalisi raame arvestades kokkuleppe saavutamine võimalik hääletamise teel. Jaotuskava kinnitatakse ministri käskkirjaga ehk haldusaktiga

¹⁴ Patendiameti põhimäärus § 9 p 1².

¹⁵ Ministri käskkiri nr 45 „Autoriõiguse komisjoni moodustamine“, 09.09.2021.

¹⁶ Täpsemalt käesoleva dokumendi punkti 3.2 alapunktis a.

¹⁷ <https://info.err.ee/981730/cesti-rahvusringhaalingu-noukogu>.

ning seda saab vaidlustada haldusmenetluse seaduses¹⁸ (edaspidi HMS) sätestatud korras. Jaotamisele kuuluvate summade näol ei ole tegemist riigieelarvest eraldatud summadega, vaid summa koguneb riigi poolt loodud süsteemi alusel, mis võimaldab eraõiguslikelt juriidilistelt isikutelt (salvestusseadmete ja -kandjate toojad, importijad, müüjad ja maaletoojad¹⁹) kogutud raha jaotada eraisikutele (õiguste omajad). Teisisõnu ei ole riigi sekkumine jaotusprotsessi otseselt vajalik. Järelikult saaks kaaluda sellest nõudest loobumist, et jaotuskava kinnitatakse haldusaktiga ning kava koostamine jääks vaid selleks moodustatud komisjoni pädevusse. Minister määraks sellisel juhul tasu koguja ning edasine on tasu saamiseks õigustatud isikute esindajate ehk kollektiivse esindamise organisatsioonide pädevuses. Kui seaduses on üheselt mõistetavalt kirjas komisjoni koosseis, puudub vajadus ka komisjoni moodustamise käskkirja järele ning seaduses nimetatud KEO-d lepivad seaduses sätestatud ajaks jaotuskavas kokku ja vastavad summad edastatakse õiguste omajatele AutÕS § 79 lg 3 alusel. Tulemuseks oleks olukord, kus ministri käskkirjaga ei kinnitata komisjoni ega komisjoni koostatud jaotuskava. Kollektiivse esindamise organisatsioonid koostavad jaotuskava iseseisvalt ning vastavalt saavutatud kokkuleppele jaotatakse summad õiguste omajatele välja. Justiitsministeeriumi roll jaotuskava eest vastutajana võib jääda muutmata, kui komisjoni koosseisu muudetak vastavalt eelnevalt kirjeldatud nn erapooletute asjatundjate mudelile (punkt a.3). Kui kasutusele võtta nõu segamudel (punkt a.4), võtab praeguse Justiitsministeeriumi rolli jaotuskava kinnitajana üle Patendiamet.

b.1. Jaotuskavaga jaotatav täpne summa selgub kalendriaasta alguses. Kehtiva õiguse kohaselt peab Justiitsminister jaotuskava kinnitama hiljemalt märtsi lõpus. See tähendab, et komisjonil on aega jaotuskava koostamiseks umbes kaks kuud. Täna on selge, et see ei ole piisavalt pikk aeg, et komisjon jõuaks jaotuskava osas üksmeelele. Jaotuskava koostamise aeg peab olema pikem, näiteks tuleks see kinnitada kuus kuud peale eelarveaasta lõppu. Seda nii juhul, kui komisjon koosneb kollektiivse esindamise organisatsioonidest, kui ka siis, kui komisjon koosneb kuuluvad isikud on need, kes tasusaajatega seotud ei ole.

- c. Kuni 10% kogutud erakopeerimise tasust võib maksta organisatsioonidele muusika- ja filmikultuuri arendamiseks ning koolitus- ja teadusprogrammide finantseerimiseks või kasutamiseks muudel analoogsetel eesmärkidel. Taotluste menetlemise läbipaistvuse suurendamiseks tuleb koostada **taotlus- ja aruandlusvorm**, mis oleks toetuste taotlejatele ning toetuste saajatele kättesaadav näiteks Justiitsministeeriumi kodulehel. Kui Justiitsministeeriumi rolli erakopeerimise tasu jagamisel vähendatakse, tuleks kaaluda, et avaldused ja aruanded tuleks taotlejatel ning toetuste saajatel esitada hoopis tasu kogujale, kes seaduses sätestatud KEO-dele kui jaotuskava väljatöötajatele vastava info otsuste tegemisel arvestamiseks ja hindamiseks edastab. Võimalikud variandid taotlusvormist ning aruandlusvormist on lisatud käesoleva VTK lõppu lisadena. Segamudeli kasutamisele võtmisel (punkt a.4) tuleks taotlejatel avaldused ja aruanded esitada Patendiametile. Sellisel juhul tuleks taotlus- ja aruandlusvorm lisada ka Patendiameti kodulehele.

¹⁸ RT I, 03.02.2023, 14.

¹⁹ AutÕS § 27 lg 1.

1.3. Sobivus kehtivasse õiguskorda

Muudatused puudutaksid AutÕS § 27 ning eelnevalt nimetatud Vabariigi Valitsuse määrust. Muuta tuleks hetkel kehtivaid paragrahvi lõiget 9 (sõltuvalt VTK tagasiside pinnalt kokku lepitud mudelist komisjoni koosseisu ning jaotuskava koostamise kohta) ja lõiget 11 (sõltuvalt mudelist). Olenevalt valitud mudelist ning autoriõiguse komisjoni liikmelisust puudutavate muudatuste valguses võib muutmisele kuuluda ka AutÕS § 87 lg 1 ehk komisjoni ülesannete kataloog. Määruse §-le 4 võib lisada viite taotlus- ja aruandlusvormile. Potentsiaalselt tuleb sisse viia ka muudatus § 4 lg-tesse 1 ja 3 seoses sellega, kellele taotlus- ja aruandlusvorm esitada tuleb.

Erinevate toetuste taotlus- ja aruandevormide lisamine vastutava ministeeriumi kodulehele on kasutusel näiteks Kultuuriministeeriumil.²⁰

1.4. Mõjud

Võimalike muudatuste sihtrühmaks oleks peamiselt kollektiivse esindamise organisatsioonid, Justiitsministeerium ja Patendiamet, aga ka autorid, esitajad, tootjad, AutÕS § 27 lg-st 10 tuleneva toetuse taotlejad ning komisjoni liikmeskonna muutmisel komisjoni kuuluma hakkavad isikud (näiteks Kultuuriministeerium, advokaat, Tartu Ülikool).

Kollektiivse esindamise organisatsioonid Eestis on²¹:

- Eesti Autorite Ühing (EAÜ);
- Eesti Esitajate Liit (EEL);
- Eesti Fonogrammitootjate Ühing (EFÜ);
- Eesti Audiovisuaalautorite Liit (EAAL);
- Eesti Näitlejate Liit (ENL).

Kuigi Patendiameti kodulehel Filmi Esmasalvestuse Tootjate Ühing (FETÜ) KEO-na märgitud ei ole, on nad viimastel aastatel komisjoni töösse olnud kaasatud.

Tabel 1. Erakopeerimise tasu jagunemine KEO-de vahel 2021. aasta eest²².

Audio valdkonnas kuulus jagamisele 53% kogusummas ²³ ehk 658 341,96 eurot.			
Õiguste omajad	Protsent	Summa eurodes	Organisatsioon (% valdkonna kogusummas + vastav summa)
Autorid	33,33%	219 425,38 eurot	EAÜ (33,33% ehk 219 425,38 eurot)
Esitajad	33,34%	219 491,21 eurot	EEL (30,33% ehk 199 675,12²⁴ eurot) ENL (3,01% ehk 19 816,09 eurot)
Tootjad	33,33%	219 425,38 eurot	EFÜ (33,33% ehk 219 425,38 eurot)

²⁰ <https://www.kul.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/rahastamine/toetuse-taotlemise-ja-aruandluse-vormid>.

²¹ Patendiamet, <https://www.epa.ee/autorioigus/autorioigus/organisatsioonid>.

²² Ministri käskkiri nr 19, 30.03.2022. Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks 2021. a. eest võetud tasu jaotuskava kinnitamine.

²³ Õiguste omajatele erakopeerimise hüvitamiseks kuuluv kogusumma oli 1 242 154,64 eurot.

²⁴ Käskkirjas olid EEL ja ENL summad audio valdkonna all vigased. Siin esitatud summad vastavad sellele, mida komisjon jaotuskava koostades silmas pidas ning kuidas summad välja makstud said.

Audiovisuaal valdkonnas kuulus jagamisele 47% kogusummast ehk 583 812,68 eurot.			
Õiguste omajad	Protsent	Summa eurodes	Organisatsioon (% valdkonna kogusummast + vastav summa)
Autorid	59,65%	348 244,27 eurot	EAÜ (17,65% ehk 103 042,94 eurot) EAAL (42% ehk 245 201,33 eurot)
Esitajad	22,35%	130 482,13 eurot	EEL (8,35% ehk 48 748,36 eurot) ENL (14% ehk 81 733,78 eurot)
Tootjad	18,00%	105 086,28 eurot	EFÜ (9% ehk 542 543,14 eurot) FETÜ (9% ehk 52 543,14 eurot)

Tabel 2. Erakopeerimise tasu jagunemine KEO-de vahel 2022. aasta eest²⁵.

Audio valdkonnas kuulus jagamisele 59% kogusummast²⁶ ehk 920 429,02 eurot.			
Õiguste omajad	Protsent	Summa eurodes	Organisatsioon (% valdkonna kogusummast + vastav summa)
Autorid	33,33%	306 778,99 eurot	EAÜ ⁱ (33,33% ehk 306 778,99 eurot)
Esitajad	33,34%	306 871,03 eurot	EEL (30,33% ehk 279 166,12 eurot) ENL (3,01% ehk 27 704,91 eurot)
Tootjad	33,33%	306 778,99 eurot	EFÜ (33,33% ehk 306 778,99 eurot)
Audiovisuaal valdkonnas kuulus jagamisele 41% kogusummast ehk 639 620,16 eurot.			
Õiguste omajad	Protsent	Summa eurodes	Organisatsioon (% valdkonna kogusummast + vastav summa)
Autorid	58,00%	370 979,70 eurot	EAÜ (15% ehk 95 943,02 eurot) EAAL (43% ehk 275 036,67 eurot)
Esitajad	23,50%	150 310,74 eurot	EEL (8% ehk 51 169,61 eurot) ENL (15,5% ehk 99 141,13 eurot)
Tootjad	18,50%	118 329,73 eurot	EFÜ (8,5% ehk 54 367,71 eurot) FETÜ (10% ehk 63 962,02 eurot)

²⁵ Ministri käskkiri nr 39, 09.05.2023. Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks 2022.a. eest võetud tasu jaotuskava kinnitamine.

²⁶ Õiguste omajatele erakopeerimise hüvitamiseks kuuluv kogusumma oli 1 560 049,18 eurot.

Kollektiivse esindamise organisatsioonides on täpsemalt sihtrühmaks olevate inimeste hulk sõltuvuses sellest, kui mitu esindajat kollektiivse esindamise organisatsiooni erakopeerimise tasu komisjonis esindab. Senimaani on selleks olnud üks kuni kaks inimest kollektiivse esindamise organisatsiooni kohta (täpsemalt punktis 1.1.). Mõju sagedus jääb samaks, mis see on praegu kehtivas süsteemis, sest komisjon koostab jaotuskava kord aastas. Kui komisjon koosneb ka edaspidi kollektiivse esindamise organisatsioonide esindajatest (alternatiivid a.1, a.2 ja a.4), ei muutu esindajate jaoks sisuliselt midagi – jaotuskava koostamine toimub edasi samamoodi, nagu see siimaani toiminud on, kuid komisjonil saab olema jaotuskava koostamiseks rohkem aega ning jaotuskava koostamine võib toimuda ilma valdkonna eest vastutava ministri allkirjata või Patendiameti peadirektori allkirjaga. Taotlus- ja aruandlusvormide koostamine muudab komisjoniliikmete kui taotluste ja aruannete menetlejate töö lihtsamaks, sest kõik taotlused ja aruanded oleksid ühte tüüpi. Lisakohustus ehk halduskoormuse suurenemine tuleks tasu kogujale (kelle esindaja on hetkel komisjoni liige), kui taotlusi ning aruandeid hakataks esitama Justiitsministeeriumi asemel talle. Sellega võib kaasned ka lisakulu tasu kogujale, mis võib vähendada jaotamisele kuuluvat kogusummat lisandunud halduskulude näol. Kui komisjoni liikmeskonda muuta nii, et sinna enam kollektiivse esindamise organisatsioonid ei kuulu (alternatiiv a.3), kaob kollektiivse esindamise organisatsioonide esindajatel komisjonis osalemise kohustus.

Justiitsministeeriumis puudutab muudatus ministeeriumi esindajat komisjonis ning jaotuskava kui haldusakti allkirjastamisega seotud isikuid. Kui komisjon koosneb isikutest, kes ei ole kollektiivse esindamise organisatsiooni esindajad (alternatiiv a.3), ei muutuks ministeeriumi jaoks midagi peale selle, et pikeneb aeg jaotuskava koostamiseks ning selle kinnitamiseks. Mõju sagedus jääb samaks, mis see on praegu kehtivas süsteemis, sest komisjon koostab jaotuskava kord aastas. Kui komisjon koosneb ainult seaduses sätestatud kollektiivse esindamise organisatsiooni esindajatest (alternatiivid a.1 ja a.2), võiks kaduda ministeeriumi otsene seotus erakopeerimise tasu jaotuskava koostamise komisjoni moodustamise, komisjonis osalemise ja jaotuskava kinnitamisega. Kui erakopeerimise süsteemi haldamine liigub Patendiameti pädevusse (alternatiiv a.4), jääb Justiitsministeeriumi esindaja seotus jaotuskava koostamisega, kuid ministeeriumil kaob komisjoni moodustamise ja jaotuskava kinnitamisega seotud mõju. Taotlus- ja aruandlusvormide koostamine muudab komisjoniliikmete kui taotluste ja aruannete menetlejate töö lihtsamaks, sest kõik taotlused ja aruanded oleksid ühte tüüpi.

Patendiametil suureneb töökoormus, kui erakopeerimise tasu süsteemi haldamine saab Patendiameti ülesandeks. Patendiameti peadirektor peab korra aastas kinnitama komisjoni (kui komisjon on autoriõiguse komisjonist eraldiseisev üksus) ning jaotuskava, Patendiameti vastav ametiisik juhtima komisjoni tööd. Senimaani on komisjoni töövormiks olnud koosolek ning komisjon on kohtunud 2-5 korral. Patendiametile puuduksid otsesed finantsilised mõjud, sest erakopeerimise tasu jaotuskava koostamise eest pole komisjoniliikmetele ette nähtud tasu.

Võimalikud muudatused puuduvad neid **õiguste omajaid**, kelle teoseid eratarbeks reprodutseeritakse ja kes saavad KEO-de kaudu osa erakopeerimise hüvitisest. Mõju nende jaoks on majanduslikku laadi, sest pikeneb erakopeerimise hüvitise väljamaksmise aluseks oleva jaotuskava valmimise aeg – järelikult saavad õiguste omajad erakopeerimise hüvitise kätte senisest hiljem. Mõju avaldub korra aastas, kui tasu välja makstakse.

Tabel 3. Kollektiivse esindamise organisatsioonide poolt esindatavad isikud²⁷ (võidakse esindada nii füüsilisi kui ka juriidilisi isikuid).

KEO	Esindatavad
Eesti Autorite Ühing	Kirjandus-, kunsti- ja muusikateoste autorid ja nende õiguste omajad. 2022. aasta seisuga 5859 liiget, nendest 5249 muusikaautorit.
Eesti Esitajate Liit	Muusikateoste esitajad ja nende õigusjärglased. Hetkeseisuga liikmeid üle 1900.
Eesti Fonogrammitootjate Ühing	Fonogrammide tootjad, muusikavideote tootjad. 31.12.2022 seisuga 34 liiget.
Eesti Audiovisuaalautorite Liit	Audiovisuaalsete teoste autorid ja nende õigusjärglased. 06.10.2023 seisuga 465 liiget.
Eesti Näitlejate Liit	Näitlejad ja nende õiguste omajad. Liit esindab 581 näitlejat.
Filmi Esmasalvestuse Tootjate Ühing	Filmi esmasalvestuse tootjad. 31.12.2022 seisuga 34 liiget.

Organisatsioonidele kultuuri arendamiseks või programmide finantseerimiseks makstava tasu **taotlejate** sihtrühma suuruseks on viimastel aastatel olnud umbes 10 organisatsiooni. Sama palju on ka aruannete esitajaid. Kui koostada ühtne taotlus- ning aruandlusvorm, lihtsustab see taotluste ja aruannete esitamist. Mõju avaldub kaks korda aastas – esiteks taotluse esitamisel, siis aruande esitamisel peale toetuseks saadud tasu kasutamist.

Kui muuta komisjoni liikmeskonda nii, et sinna hakkaksid kuuluma kollektiivse esindamise organisatsioonide esindajate asemel (alternatiiv a.3) või nendega koos (alternatiiv a.4) isikud, kellel puudub otsene seos erakopeerimise tasu saajatega, avaldub mõju nendele, kes **komisjoni kuuluma hakkavad**. Täpne sihtrühm on teadmata, sest pole veel otsustatud, kes sellise alternatiivi kasuks otsustamisel komisjoni kuuluda võiksid. Mõju sagedus on üks kord aastas, sest komisjon koostab jaotuskava kord aastas. Suureneb komisjoniliikmete halduskoormus, kuid mõju on olemuselt väike, sest muuta tuleks iga asutuse ühe töötaja töökorraldust, sealjuures puudub aga majanduslik mõju.

2. Blokeerimismeede

2.1. Hetkeolukord ja sellest tulenevad probleemid

Eesti territooriumil on kergesti kättesaadavad erinevate sisupakkujate teenused, mille vahendusel saavad kasutajad tarbida tasuta sisu (näiteks muusikat, filme, seriaale) nii, et pakkujatel puuduvad õigused sisu üldsusele kättesaadavaks tegemiseks. Sellele viitab ka EUIPO tellitud uuring „*Online Copyright Infringement in EU 2023*“²⁸, mille kohaselt külastatakse piraatlusele suunatud veebiplatvorme Eesti territooriumil ühe internetikasutaja kohta rohkem, kui mujal Euroopas.²⁹ Selle tulemusena jäävad tasust ilma õiguste omajad ehk

²⁷ Info põhineb KEO-de põhikirjades, läbipaistvusaruannetes ja veebilehtedel toodud andmetel. Lisaks Eestis tegutsevatele õiguste omajatele, võivad KEO-d vastavate lepingute alusel esindada ka välismaiseid õiguste omajaid või isikuid, kes ei ole KEO liikmed, kuid kelle õiguste teostamine on KEO-le delegeeritud. Seetõttu on KEO-de poolt esindatavate isikute ring mõnevõrra laiem tabelis toodust.

²⁸ Kättesaadav internetis: <https://www.euipo.europa.eu/en/publications/online-copyright-infringement-in-eu-2023>.

²⁹ *Ibid*, lk 36.

autorid, esitajad ja tootjad. Kuigi hetkel kehtiv õigus pakub nii tsiviilõiguslikke õiguskaitsevahendeid (AutÕS § 81⁷) kui ka karistusõiguslikke meetmeid (Karistusseadustik³⁰ § 223 ja § 224¹), on nende rakendamine ajakulukas. Sisu õigusvastaselt kasutajatele kättesaadavaks tegemisel suureneb tekitatud kahju aga iga päevaga. Lisaks on välismaiste platvormide puhul õiguste rikkumise takistamine olemasolevate õiguskaitsevahendite abil keeruline, kui mitte lausa võimatu. Sellele on viidanud oma ühispöördumises Justiitsministeeriumi poole ka Eesti Autorite Ühing, Eesti Audiovisuaalautorite Liit, Eesti Esitajate Liit, Eesti Fonogrammitootjate Ühing ning Eesti Autoriõiguste Kaitse Organisatsioon.³¹ Pöördumises viidati nii litsentseerimata sisupakkujate populaarsuse kasvule, sellest tulenevale majanduslikule kahjule kui ka platvormide sulgemise keerukusele.

Probleemile pööratakse varasemast rohkem tähelepanu ka Euroopa Liidu üleselt. Nimelt tuli Euroopa Komisjon 2023. aasta mais välja soovitusetega, kuidas tõhustada spordi- ja muude sündmuste otseülekannete piraatluse vastast võitlust.³² Koostöös EUIPO-ga hakatakse mõõtma eelnevalt nimetatud soovitusete tõhusust, kasutades selleks eraldi väljatöötatud mõõdikuid (*KPI*-s). Üheks selliseks mõõdikuks (mõõdik nr 3) on nn dünaamiliste ettekirjutuste kasutamine.³³ Otseülekannete piraatluse vastase võitlemise aluseks on veebilehtedele ligipääsemise blokeerimine, mida meie õiguses veel ei ole.

2.2. Eesmärk ja lahendused

Võimaliku seadusemuudatuse eesmärk on tagada kaasaegne ja efektiivne autoriõiguste ning sellega kaasnevate õiguste kaitse. Efektiivset autoriõiguste ja sellega kaasnevate õiguste kaitset üldsusele kättesaadavaks tegemise kontekstis pakub DNS- ehk *domain name system* blokeerimine ning IP-põhine blokeerimine. DNS- ja IP-põhisel blokeerimisel pole oluline, kus asub teenusepakkuja server, vaid siseriiklikud internetiteenuse pakkujad piiravad Eesti territooriumil kasutajate ligipääsu võrgukeskkonnale, kus õigusrikkumine toime on pandud. Selleks tuleb anda Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile (TTJA) pädevus teha internetiteenuse pakkujatele ettekirjutus, et viimased blokeeriksid autoriõiguseid ja nendega kaasnevaid õiguseid rikkuvale lehele juurdepääsu Eesti territooriumil. Enne ettekirjutuse tegemist peaks õiguste omajal või tema esindajal olema kohustus õiguste rikkuja poole pöörduda ning paluda õiguse rikkumise lõpetamist. Kui määratud tähtaja, näiteks 5 tööpäeva jooksul, õiguste rikkumist ei lõpetata, saab õiguste omaja või tema esindaja teha avalduse TTJA-le. TTJA hindab avalduses esitatud informatsiooni pinnalt määratud tähtaja (näiteks 10 tööpäeva) jooksul, kas õiguste rikkumine leiab aset, ning avalduse rahuldamisel teeb TTJA ettekirjutuse internetiteenuse pakkuja(te)le. Ettekirjutuse mittetäitmisel rakendatakse sunniraha. Kõik TTJA tehtud otsused kuuluvad edasikaebamisele halduskohtusse.

³⁰ RT I, 06.01.2023, 4.

³¹ Pöördumine Justiitsministeeriumi poole, 14.04.2022. Kättesaadav Justiitsministeeriumi avalikus dokumendiregistris.

³² Kättesaadav internetis: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/recommendation-combating-online-piracy-sports-and-other-live-events>.

³³ Kättesaadav internetis: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/recommendation-online-piracy-sports-and-other-live-events-commission-services-publish-key>.

2.3. Sobivus kehtivasse õiguskorda

Tarbikaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti põhimääruse³⁴ § 13 lg 1 kohaselt täidab ameti ettevõtluse osakond muu hulgas järgmiseid ülesandeid: autoriõiguse seaduse tähenduses platvormipakkujate kohutuste täitmise järelevalve (p 5) ning infoühiskonna teenuse osutaja üle järelevalve (p 6). Põhimääruse § 4 lg 1 p 16 kohaselt täidab amet muid seadusest või seaduse alusel antud õigusaktidest tulenevaid ülesandeid. Eelnevalt tulenevalt on probleem lahendatav, kirjutades AutÕS-i sisse pädevusnorm, mis annab TTJA-le õiguse teostada autoriõiguste ja nende kaasnevate õiguste rikkumise üle järelevalvet veebiplatvormidel.

TTJA-l on juba täna võimekus ja pädevus monitoorida veebiplatvorme ja teha nende blokeerimiseks ettekirjutusi internetiteenuse pakkujatele.³⁵ Selleks lähtutakse korrakaitse seadusest³⁶ (edaspidi KorS), millest aga autoriõiguste rikkumise takistamiseks ei piisa. KorS § 1 lg 1 kohaselt reguleerib seaduse avaliku korra kaitset. KorS § 4 lg 2 lubab kaitsta eraõiguse norme avaliku korra osana mh siis, kui ohu tõrjumine on avalikes huvides. Autoriõiguste ja sellega kaasnevate õiguste rikkumise tõrjumine avaliku huvi alla ei liigendu, mis tõttu on vajalik muuta AutÕS-i, lisades seadusesse eelnevalt nimetatud pädevusnorm.

Lisaks eelnevale on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium koostanud eelnõu³⁷, millega võetakse Eesti õigusesse üle DSA määrus³⁸. Eelnõuga määratakse TTJA DSA määruse tähenduses pädevaks asutuseks ja digiteenuste koordinaatoriks, kes teeb järelevalvet vahendusteenuste pakkujate üle, et tagada nende kasutajatele vajalikud õigused ja digiteenuste läbipaistvus.³⁹ Siiski ei ole see piisav, et blokeerida autoriõigusi rikkuvatele veebilehtedele ligipääs Eesti territooriumil – õiguslik alus TTJA pädevusele tuleb lisada autoriõiguse seadusesse, sest DSA määrus ei määratle, mis on ebaseaduslik sisu, mis tuleb eemaldada.⁴⁰

2.4. Lahendus teistes riikides

Sarnane süsteem on näiteks kasutusel Leedus alates 2019. aastast. Õiguste omanik, tema volitatud isik või esindaja edastab autoriõiguste või nende kaasnevate õiguste rikkumise korral kaebuse Leedu raadio- ja televisioonikomisjonile, kes vaatab kaebuse läbi 14-kalendripäeva jooksul. Kui rikkumine on aset leidnud ning rikkujaga edutult rikkumise lõpetamise osas suheldud, tehakse blokeerimisotsus, mis jõustatakse läbi halduskohtu. Halduskohus kinnitab või lükkab otsuse tagasi kolme päeva jooksul. Otsus edastatakse Leedu internetiteenuse pakkujatele ja selle täitmine on kohustuslik.⁴¹

Domeeninimede blokeerimine on veel kasutusel näiteks Belgias ja Taanis.⁴²

³⁴ RT I, 01.09.2023, 3.

³⁵ Näiteks <https://ttja.ee/uudised/ttja-piirab-ligipaasu-veel-neljale-veebilehele>.

³⁶ RT I, 14.03.2023, 29.

³⁷ Kättesaadav EIS-is: <https://eelvoud.valitsus.ee/main#w0RCzIuu>.

³⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2022/2065, mis käsitleb digiteenuste ühtset turgu ja millega muudetakse direktiivi 2000/31/EÜ.

³⁹ Infoühiskonna teenuse seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, lk 1.

⁴⁰ *Ibid*, lk 11.

⁴¹ Otsus, millega kinnitati Leedu raadio- ja televisioonikomisjoni töökord seoses blokeerimisega, kättesaadav veebis: [KS-14 Dėl Teisių turėtojų prašymų taikyti privalomus nurodymus interneto prieigos paslaugu teikėjams na...](https://www.kis.lt/aktualijos/ks-14-del-teisiu-turetoju-prasymu-taikyti-privalomus-nurodymus-interneto-prieigos-paslaugu-teikėjams-na...) (e-tar.lt).

⁴² Mapping report on national remedies against online piracy of sports content, lg 54-55. Kättesaadav internetis: <https://rm.coe.int/mapping-report-on-national-remedies-against-online-piracy-of-sports-co/1680a4e54c>.

2.5. Mõjud

Võimalike muudatuste sihtrühmaks on õiguste omajad (autorid, esitajad, tootjad), TTJA, internetiteenuse pakkujad, õigusliku aluseta teoste üldsusele kättesaadavaks tegevad platvormid ning nende kasutajad.

Õiguste omajate täpne sihtrühma suurus ei ole teada. KEO-d esindavad kokku umbes 9000 isiku huve (tabel 3), kuid tuleb arvestada, et mitte kõik õiguste omajad, keda blokeerimismeetme rakendamine võib puudutada, ei ole KEO-de liikmed. Samuti ei pruugi muudatus puudutada kõiki KEO-de liikmeid/esindatavaid. Mõjutatud saavad olema need, kelle sisu veebiplatvormidel ilma loata üldsusele kättesaadavaks tehtud on. Mõju sihtrühmale on majanduslik, sest kui kasutajatel ei ole võimalik sisu tarbida nende platvormide vahendusel, mis teoseid üldsusele kättesaadavaks teevad ilma autoritasusid maksmata, peavad kasutajad sisuni jõudma legaalselt platvormide vahendusel. Väheneb saamata jäänud tulu hulk.

TTJA-s on mõju sihtrühmaks need töötajad, kes õiguste omajate ja nende esindajate avaldusi menetlema, internetiteenuse pakkujatele ettekirjutusi tegema ning vajadusel sunniraha rakendama hakkavad. Töötajatele tuleb lisada töökohustusi ehk suureneb töökoormus.

Internetiteenuse pakkujatele sihtrühma moodustavad peamiselt neli suuremat interneti teenuse pakkujat Eestis. Lisaks väiksemad ja lokaalsemad sideettevõtjad.⁴³ Võimalik muudatus omab majanduslikku mõju, sest suureneb teenusepakkujate halduskoormus. Majanduslik mõju on ka **platvormidele**, kes teenivad tulu platvormidel reklaampinna müümisega. Platvormidele ligipääsu blokeerimisel väheneb platvormide külastatavus, mistõttu väheneb potentsiaalselt huvi reklaampinna vastu. Platvormide **kasutajatele** võib esineda majanduslik mõju, kui kasutajad peavad sisu tarbimiseks ostma ligipääsu platvormidele, mis teevad teoseid üldsusele kättesaadavaks legaalselt. Lisaks avaldub kasutajatele kultuuriline mõju, sest võib väheneda teoste kättesaadavus ning väheneb internetivabadus nende platvormide arvelt, mis autoriõiguseid ja nendega kaasnevaid õiguseid rikuvad.

3. Autoriõiguse komisjon

3.1. Hetkeolukord ja sellest tulenevad probleemid

Patendiameti juures tegutseva autoriõiguse komisjoni näol on hetkel tegemist vähetoimiva formaadiga, mis vajaks muutmist. Komisjoni tööd reguleerib AutÕS § 87 ning sellest tulenevalt on komisjonil kaks funktsiooni – õiguspoliitiline funktsioon⁴⁴ ning autoriõiguslike vaidluste lahendamise funktsioon, mis tugineb peamiselt lepitusseadusele⁴⁵ (edaspidi LepS)⁴⁶. Kui viimase jaoks tuleneb kohustus Euroopa Liidu õigusest⁴⁷ ning praktikas on komisjon selles vallas juhtumipõhiselt tööd teinud, siis õiguspoliitiline funktsioon ennast enam ei õigusta.

⁴³ <https://www.eesti.ee/et/eluase-ja-keskkond/eluasemega-kaasnevad-teenused/televisioon-telefon-ja-internet>.

⁴⁴ AutÕS § 87 lg 1 p-d 1-3.

⁴⁵ RT I, 10.12.2021, 2.

⁴⁶ AutÕS § 87 lg 1 p-d 4 ja 4.1.

⁴⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/790, 17. aprill 2019, mis käsitleb autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi digitaalsel ühtsel turul ning millega muudetakse direktiive 96/9/EÜ ja 2001/29/EÜ (edaspidi DSM direktiiv), artiklid 13, 23 ja 17.

Selleks, et autoriõiguse komisjonist saaks toimiv organ, tuleb eelnevalt lahendada kolm probleemi:

- a. **Komisjoni koosseis** – komisjon koosneb hetkel 12 liikmest, kellele juhul, kui komisjoni on tulnud lahendamiseks mõni vaidlus, tasu ei maksta⁴⁸. Komisjon ei vaja oma töö tegemiseks nii suurt liikmeskonda. Kui tulevikus on plaanis komisjoniliikmetele tehtud töö eest tasu maksta, peab liikmeskond olema väiksem ja reguleeritud.
- b. **Komisjoni tööpõhimõtted/-kord** – komisjonil puuduvad kirjalikud tööpõhimõtted ja autoriõiguse seaduses on komisjoni tööd reguleerivaid sätteid vähe. Seda põhjusel, et lepitusorganina lähtub komisjoni tegevus lepitusseaduses sätestatust. Autoriõiguse valdkonnas tegutseva organina oleks praktikast tulenevalt vajalik LepS-st tulenevale raamistikule täiendavalt korralduslike põhimõtete loomine tulenevalt aja jooksul kujunenud praktikast.
- c. **Õiguspoliitiline funktsioon** - komisjoni õiguspoliitilise funktsiooni järele puudub vajadus, sest autoriõiguslane õigusloome on seaduslikult Justiitsministeeriumi pädevuses.⁴⁹ Kui komisjoni reformida, nähes seejuures liikmetele tehtud töö eest ette tasu, ei ole põhjendatud jätta komisjonile täitmiseks ülesanded, mille täitmist komisjonilt ei oodata ja mida komisjon juba aastaid teinud ei ole.

3.2. Eesmärk ja lahendused

Autoriõiguse komisjoni muutmise eesmärk on sellest teha toimiv organisatsioon, mida huvitatud osapooled saaks vaidluste lahendamiseks tõhusalt kasutada. Hetkel on teadlikkus komisjoni olemasolust väga väike, komisjoni korrastamise järel võib sellest saada hea vahend õiguste omajatele, et lahendada tekkinud probleemid neutraalse vahendaja ja eksperdi kaudu.

Regulatsiooni uuendamisel protsessi tõhusamaks muutmise eesmärgiga tuleb ennekõike pöörata tähelepanu järgmistele küsimustele

- a. **Komisjoni liikmed** peaksid tehtud töö ehk lepitusmenetluse läbiviimise eest saama tasu. Pole võimalik ette näha, kas ja kui suur saab olema komisjoni töökoormus, seega ei ole mõistlik määrata komisjoni täis- või osakoormusega liikmeid, kellele tasu maksmine toimuks töölepingu alusel. Selle asemel saaks tasu maksta vastavalt tehtud töötundidele võlaõigusliku lepingu alusel. Komisjoniliikme töötunni hind võiks olla näiteks 40 eurot koos maksudega. Komisjoniliikmed kinnitatakse nii nagu praegu valdkonna eest vastutava ministri käskkirjaga. Selleks, et komisjon oleks pädev autoriõiguslikke lepituskokkuleppeid sõlmima, peaksid nimekirjas olevad isikud omama vastavat haridust (magistrikraad õigusteaduses) ning kogemust kas autoriõiguse valdkonnas või lepitusmenetluses (ka kogemus vaidluste lahendamises võiks pädeda). Lepitusmenetluse korral piisaks ühest lepitajast. Kuna komisjoniliikmed ei töötaks komisjoni jaoks alaliselt, peab arvestama võimalusega, et kõigil komisjoniliikmetel ei pruugi igal ajahetkel olla võimalik komisjoni töös osaleda. Sellest tulenevalt peaks käskkirjas olema rohkem isikuid, kui lepitusmenetluse läbiviimiseks tarvis on, et suureneks võimalus vajadusel menetlus võimalikult kiiresti läbi viia. Järelikult peaks nimekirjas olema näiteks vähemalt viis isikut.

⁴⁸ LepS §-st 9 tulenevalt võib kokkuleppe korral lepitaja tehtud töö eest tasu saada. Antud komisjoni raames selliseid kokkuleppeid sõlmitud ei ole.

⁴⁹ Vabariigi Valitsuse seadus § 59 lg 1.

- b. **Komisjoni töökord** tuleb koostada Patendiametil, kelle haldusalas komisjon tegutseb, koostada. Patendiameti soovi ja vajaduse korral võib töökorra väljatöötamine toimuda koostöös Justiitsministeeriumiga. Näiteks tuleb paika panna, kuidas valitakse ministri poolt kinnitatud komisjoniliikmetest komisjonile lepitustaotluse laekumise korral lepitaja, millises ajaraamis toimub lepitaja leidmine peale taotluse laekumist, taotlusele vastamine, teise poole vastuse ootamine, lepitusettepaneku tegemine.
- c. **Õiguspoliitilise funktsiooni** täitmise järele puudub vajadus ning seda ka komisjonilt ei oodata. Seega tuleks seadusest eemaldada seda funktsiooni puudutavad sätted ehk AutÕS § 87 lg 1 p 1-3 kehtetuks tunnistada. Sisuliselt ei muutuks sellest midagi, sest huvirühmad on autoriõigusealasessse õigusloomesse kaasatud. Selle tagavad nii hea õigusloome ja normitehnika eeskirja⁵⁰ (HÕNTE) § 65 lg 1 p 7, mille kohaselt on ministri määruse eelnõu seletuskirja osaks eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon, kui ka Vabariigi Valitsuse reglemendi⁵¹ § 4 lg 2, mis nõuab eelnõu või muu küsimuse ettevalmistamisesse asjassepuutuvate huvirühmade kaasamist vastavalt kaasamise heale tavale⁵².

3.3. Sobivus kehtivasse õiguskorda

Peamine muudatus seaduses seisneb AutÕS § 87 lg 1 p 1-3 kehtetuks tunnistamises. Muudatused seoses komisjoni liikmetega ning töökorraga seisnevad valdkonna eest vastutava ministri käskkirja muutmises ning töökorra loomises. Töökord tuleks lisada Patendiameti kodulehele. Kui komisjoni liikmeskonda rohkem reguleerida ehk sätestada nõuded liikmetele, tuleks ka need töökorra dokumenti lisada. Lisaks eelnevale on AutÕS § 87 lg 1-s kirjas, et autoriõiguse komisjon “tegutseb asjatundjate komisjoni õigustes.“. Tegemist on jäänukiga, millel ei ole tänapäeval enam tähendust ehk see tuleks seadusest eemaldada.

3.4. Lahendus teistes riikides

Aastal 2020 valmis Advokaadibürool KPMG Law Justiitsministeeriumi tellimusel „Analüüs autoriõiguse komisjoni ülesannete, korralduse ning finantseerimise kohta“.⁵³ Analüüsis uuriti sarnaste komisjonide kohta Austrias, Belgias, Bulgaarias, Hispaanias, Itaalias, Leedus, Madalmaades, Poolas, Rumeenias, Saksamaal, Soomes, Tšehhis ja Ungaris. Eelnevalt nimetatud loetelust oli autoriõiguslike vaidluste kohtuvälise lahendamise organ Leedus, Madalmaades, Poolas, Hispaanias ja Ungaris.⁵⁴

Analüüsis esitatud võrdleva tabeli (võrdluses Eesti, Leedu, Madalmaad, Hispaania, Ungari ja Soome) kohaselt saavad komisjoniliikmed tehtud töö eest tasu kõigis nimetatud riikides peale

⁵⁰ RT I, 29.12.2011, 228.

⁵¹ RT I, 05.07.2023, 236.

⁵² Kaasamise hea tava, Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigikantselei.ee/kaasamise-hea-tava>. Kaasamise hea tava kohaselt p 1.3. kohaselt tuleb kaasamist rakendada selliste poliitikaalgatuste väljatöötamisel, millel on arvestatav mõju huvirühmadele või mis mõjutavad kogu ühiskonda. Punktist 1.4. tulenevalt kohaldatakse kaasamist nii Riigikogu, Vabariigi Valitsuse kui ka ministri tasandil antava õigusakti või otsustatava küsimuse ettevalmistamise käigus. Kaasamise hea tava punkt 2.2. sätestab, et huvirühmaks, keda väljatöötatav otsus mõjutab, kes osalevad otsuse rakendamisel või kellel on selgelt väljendatud huvid otsustatavad valdkonnas, võib olla nii füüsiliste isikute kogum kui ka juriidiline isik või mitteformaalne ühendus.

⁵³ Kättesaadav internetis: <https://www.just.ee/uuringud>, aasta 2020.

⁵⁴ *Ibid*, lk 5.

Eesti ja Ungari. Töökorraldus on sätestatud määrusena Leedus ja Hispaanias, Madalmaades ja Ungaris lähtutakse sisemistest töökorraldusreeglitest. Soomes kinnitab protseduurireedlid Haridus- ja Kultuuriministeerium. Nii Soomes, Ungaris, Hispaanias ja Leedus juhib töökorraldust esimees. Komisjoni finantseerib vastutav ministeerium Leedus, Hispaanias ja Soomes. Madalmaades finantseeritakse komisjoni pöördumistasust ning autoriõiguste huvigruppide ühenduse toetusest, Ungaris aga katab kulub Intellektuaalomandi Amet.

3.5. Mõjud

Muudatuste sihtrühmaks on peamiselt Patendiamet, komisjoni liikmed ning autoriõiguse komisjoni poole pöördujad. Muudatus võib mõjutada kõiki autoriõigusi ja nendega kaasnevaid õigusi omavaid isikuid, sest vaidlusolukorra tekkimisel on neil võimalik pöörduda senisest tõhusamalt tegutseva autoriõiguse komisjoni poole. Autoriõiguse komisjoni reformimisel toimivaks organiks on põhjust tõsta huvigruppide teadlikust komisjoni olemasolust – sellisel juhul võib kasvada komisjoni poole pöördumiste arv.

Muudatus mõjutaks **Patendiameti** eelarvet, kui komisjoniliikmetele hakatakse tehtud töö eest tasu maksma. Rahalise mõju suurust pole võimalik hinnata, sest viimastel aastatel on olnud komisjoni pöördujate arv väga väike. Käesoleval aastal on komisjonile esitatud üks avaldus, möödunud paaril aastatel ei olnud ühtegi pöördumist. Eeldusel, et lepitusmenetlusega tegeleb üks lepitaja, kes lepituskokkuleppe sõlmimise eesmärgil töötab 24 tundi (3 tööpäeva), oleks töökulud käesoleva aasta näitel 960 eurot. Ajutiselt suureneks Patendiameti töökoormus, sest vaja on välja töötada autoriõiguse komisjoni töökord.

Mõju autoriõiguse komisjoni poole **pöördujate** jaoks puudub, sest komisjon töötab pöördujate jaoks edasi samamoodi nagu varem. Komisjoni tööprotsess muutub pöördujate jaoks läbipaistvamaks, sest töökord oleks kindlaks määratud ja avalikult kättesaadav. Tulevastele **komisjoniliikmetele** on mõju majanduslik, sest töö eest hakatakse saama tasu.

4. Muud kitsaskohad

Ajakirjandusväljaande kirjastad kui õiguskaitsega hõlmatud õigussubjektid

Autoriõiguse seaduse VIII. peatükk loetleb lisaks teistele isikutele, kellele kuuluvad autoriõigusega kaasnevad õigused, ka ajakirjandusväljaande kirjastaja õigused.⁵⁵ AutÕS § 1 loetleb autoriõiguse seaduse subjektid, kuid ajakirjandusväljaande kirjastajaid seal nimetatud ei ole. Sellest tulenevalt tuleks ajakirjandusväljaande kirjastajad subjektide nimekirja lisada. Sama kehtib ka AutÕS § 1 lg 2 kohta, mille punkti 3.2 ajakirjandusväljaande kirjastajad lisada võiks. See on oluline, et rõhutada ajakirjandusväljaande kirjastajate ja nende õiguste olulisust ning majanduslikku väärtust.

Eelnev kehtib ka AutÕS § 63 kohta, kus on nimetatud autoriõiguse kaasnevate õiguste kehtivus, kuid ajakirjandusväljaande kirjastajaid puudutavat paragrahvist ei leia. Lisada tuleks lõige, mis sätestab ajakirjandusväljaande kirjastajate õiguste kehtivuse, mis vastaks DSM-direktiivi põhjenduspunktile 55.⁵⁶ See tähendab, et autoriõiguse seaduse kohaselt kehtiks VIII. peatüki sätted ajakirjandusväljaande kirjastajate suhtes juhul, kui ajakirjandusväljaande kirjastaja

⁵⁵ AutÕS § 73.2.

registrijärgne asukoht on Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis; ajakirjandusväljaande kirjastaja juhatuse asukoht on Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis; või ajakirjandusväljaande kirjastaja peamine tegevuskoht on Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis.

Täiendamist vajab ka AutÕS § 73², mis puudutab ajakirjandusväljaande kirjastajate õiguseid. Nimetatud paragrahvi lõike 3 punkt 3 on hetkel kehtivad seaduses sõnastatud nii, et paragrahvi 73² lg-t 1 ei kohaldata ajakirjandusväljaandest võetud üksikute sõnade või väga lühikeste väljavõtete kasutamisele. Eelnevalt nimetatut tuleks täiendada lähtuvalt DSM-direktiivi põhjenduspunktist 58. DSM-direktiivi lähtub eeldusest, et kui üldreeglina väga lühikeste väljavõtete kasutamine ei kahjusta ajakirjandusväljaandeid, siis see reegel pole absoluutne ning on olukordi, kus väga lühikeste väljavõtete kasutamine kahjustab ajakirjandusväljaannete kirjastajate huve ja õigusi. DSM-direktiivi põhjenduspunktist 58 tulenevalt peaks taolises olukorras õiguskaitse laienema ka ajakirjandusväljaandest väga lühikeste väljavõtete kasutamisele. AutÕS 73² lõike 3 punkt 3 tuleks eelnevast tulenevalt sõnastada ümber järgnevalt: „tingimusel, et see ei mõjuta käesolevas paragrahvis sätestatud õiguste toimimist, ajakirjandusväljaandest võetud üksikute sõnade või väga lühikeste väljavõtete kasutamisele.“

AutÕS § 73² lõike 5 kohaselt on ajakirjandusväljaandes sisalduvate teoste autoritel õigus kohasele osale tulust, mida ajakirjandusväljaande kirjastaja saab infoühiskonna teenuse osutajatelt ajakirjandusväljaande kasutamise eest. Lõiget tuleks täiendada õigusselguse huvides selliselt, et ajakirjandusväljaandes sisalduvate teoste autoritel on õigus saada ajakirjandusväljaande kirjastajalt tasu ainult juhul, kui ajakirjandusväljaande kirjastaja ise ajakirjandusväljaande kasutamise eest tulu saab, ning et autorite tasunõue hõlmab üksnes infoühiskonna teenuse osutajalt saadud seda tulu, mis ajakirjandusväljaande kirjastajale infoühiskonna teenuse osutaja poolt konkreetse ajakirjandusväljaande kasutamise eest maksti. Eelnevast tulenevalt võiks lõike uus sõnastus olla, et „Juhul kui ajakirjandusväljaande kirjastaja saab infoühiskonna teenuse osutajalt ajakirjandusväljaande kasutamise eest tulu, siis selles ajakirjandusväljaandes sisalduvate teoste autoritel on õigus kohasele osale sellest tulust.“

Eelnevalt kirjeldatud muudatuste olulisust ning vajadust nende järele on rõhutanud Eesti Meediaettevõtete Liit. Muudatuste mõju sihtrühmaks on ajakirjandusväljaannete kirjastajad, mõju on kultuurilist laadi, rõhutades sihtrühma õigusi AutÕS-s ning lisades seeläbi õiguskindlust.

Kaasamine ja edasine väljatöötamine

Ootame kirjalikku tagasisidet väljatöötamiskavatsuses kirjeldatud probleemidele ja nende võimalikele lahendustele hiljemalt **05.02.2024** aadressile info@just.ee.

Väljatöötamiskavatsus esitatakse arvamuse avaldamiseks Kultuuriministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Haridus- ja Teadusministeeriumile, Õiguskantsleri Kantseleile, Patendiametile, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile, Eesti Advokatuuri intellektuaalse omandi ja IT-õiguse komisjonile, Eesti Juristide Liidule, Riigikohtule, Tallinna Ringkonnakohtule, Tartu Ringkonnakohtule, Harju Maakohtule, Pärnu Maakohtule, Tartu Maakohtule, Viru Maakohtule, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale, Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituudile, Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudile, Eesti Autorite Ühingule,

Eesti Esitajate Liidule, Eesti Fonogrammitootjate Ühingule, Eesti Audiovisuaalautorite Liidule, Eesti Näitlejate Liidule, Eesti Filmi Esmasalvestuse Tootjate Ühingule, Eesti Autoriõiguste Kaitse Organisatsioonile, Eesti Meediaettevõtete Liidule, Eesti Kirjastuste Liidule, Eesti Kirjanike Liidule, Eesti Ajakirjanike Liidule, Eesti Interpreetide Liidule, Eesti Ringhäälingute Liidule, Eesti Heliloojate Liidule, Eesti Filmirežissööride Gildile, Eesti Stsenaristide Gildile, Eesti Dokumentalistide Gildile, Eesti Kinoliidule, Eesti Filmi Instituudile, Eesti Kultuuri Kojale, MTÜ-le Wikimedia Eesti, AS Ekspress Grupile, Postimees Grupile, AS Õhtuleht Kirjastusele, Bonnier Grupile, AS All Media Eestile, Kanal2-le, Eesti Interneti Sihtasutusele, MTÜ-le Internet Society Estonia, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidule, Eesti Rahvusringhäälingule. Väljatöötamiskavatsus esitatakse teadmiseks ka Riigikogu Kantsseleile.

Indikatiivselt on Justiitsministeerium koostamas väljatöötamiskavatsusele järgnevat seaduseelnõud 2024. aasta jooksul.

Lisa 1. Taotlusvorm.

TAOTLUS MUUSIKA- JA FILMIKULTUURI ARENDAMISE, KOOLITUS- JA TEADUSPROGRAMMIDE FINANTSEERIMISE VÕI ANALOOGSETE EESMÄRKIDE TOETUSEKS AUTORIÕIGUSE SEADUSE § 27 LG 10 ALUSEL

Täidetud ja digiallkirjastatud avalduse palume saata hiljemalt 1. veebruariks aadressile info@just.ee. Palume avalduse faili nimel lähtuda vormist **IOT_toetus_(projekti nimi)**. Avalduse alusel eraldatud raha kasutamise kohta on raha saajal kohustus esitada Justiitsministeeriumile aruanne hiljemalt 2 kuu jooksul peale projekti lõppemist. Aruande esitamisel palume lähtuda vormist **IOT_aruanne_(projekti nimi)**.

ÜLDINFO

Projekti nimi	
Organisatsiooni nimi	
Taotletav summa	
Projekti kogumaksumus	

TAOTLEJA ANDMED

Esindaja ees- ja perekonnanimi	
Kontakttelefon	
E-posti aadress	

PANGAKONTO ANDMED

Kontoomaniku nimi	
Pangakonto number (IBAN)	
Viitenumber (vajadusel)	
SWIFT kood (vajadusel)	

PROJEKT

Projekti eesmärk

(Milleks on projekt vajalik? Mida projektiga saavutatakse? Kuidas vastab projekti autoriõiguse seadus § 27 lõikele 10?)

Projekti lühikokkuvõte

Taotletava summa kasutamise eesmärk

Projekti toimumise ajaperiood

EELARVE

Kulu liik (<i>lisa vajadusel lahtreid juurde</i>)	Summa
Kulud kokku	

Tulu liik (<i>lisa vajadusel lahtreid juurde</i>)	Summa
Omafinantseering	
Tulud kokku	

Lisa 2. Aruandlusvorm.

TAOTLUS MUUSIKA- JA FILMIKULTUURI ARENDAMISE, KOOLITUS- JA TEADUSPROGRAMMIDE FINANTSEERIMISE VÕI ANALOOGSETE EESMÄRKIDE TOETUSEKS AUTORIÕIGUSE SEADUSE § 27 LG 10 ALUSEL

Täidetud ja digiallkirjastatud aruange palume saata hiljemalt 2 kuu jooksul peale projekti lõppemist info@just.ee. Aruande esitamisel palume lähtuda vormist **IOT_aruanne_(projekti nimi)**.

ÜLDINFO

Projekti nimi	
Organisatsiooni nimi	
Avalduse alusel saadud summa	

TAOTLEJA ANDMED

Esindaja ees- ja perekonnanimi	
Kontakttelefon	
E-posti aadress	

PROJEKT

Projekti toimumise aeg

--

Projekti toimumise lühikokkuvõte ja saavutatud tulemused

--

EELARVE

Kulu liik (<i>lisa vajadusel lahtreid juurde</i>)	Planeeritud summa	Tegelik summa
Kulud kokku		

Tulu liik (<i>lisa vajadusel lahtreid juurde</i>)	Planeeritud summa	Tegelik summa
Omafinantseering		
Tulud kokku		
